

ואם תגלה את אוני כי חכמי ארצו נר"ו לא שנו ממדתם, ועוד לבם ישר עמי כאשר
 לבני ישראל עמהם, אוסיף לשלוח כמספר הראשון גם ממכתב הרביעי, ואין אחריו עוד,
 כי עשיתי כל המוטל עלי, ולא אדבר יותר בדברי הריב הזה:

ועל אודת חמשה דברים שעכבתי עליהן את התשובה, אשיב עתה למעלתו נר"ו על
 הסדר שסדר אותן בנייה הנ"ל, וי"ל:

מדוע החכם החוקר כמחור"ר משה לא כבדני בתשובתו? צר לי להודיע כי איננו.
 זה די ימים הלך לעולמו. תנצב"ה. כל יודעי דעת לבם דיו. כי מלבד שהיה
 חכם בתורה וידין רב לו בכל חכמה וחוקר מופלא, לא הניח כמותו כותב צחות
 בלשון אשכנזי, אין כמוהו מעתיק בלתיק ללועז, ובכחו זה עשה שם בגוים, והי
 לכבוד לבית ישראל. ואולם מדוע לא השיב בחייו למעלתו נר"ו, חי נפשי כמה פעמים
 הזכרתיו להשיב, ובל אדע אם מעצלה או משכחה או מדבר זולת אלו חדל עשיהו.
 דעתך על פסוק ספר בן סירק אשר שאלתיך פרושו? חי נפשך אדוני חסשתיו ולא
 מצאתיו נא יסמן לי מקומו איסא הוא. ואראה אם אוכל לבוא עד תכונתו.
 ואגלה דעתי בעויה למעלתו נר"ו.

אם עוד דעתך להדפיס בשותפות ספרך הנעים גן נעול? עד כה לא הודעתני מה
 מלאכתך ומה מעשיך בדפוס החדש שלמענו התחברת עם אמן נוצרי כדברי
 המודעות ששלחת לי אז, אם יצא הדבר לפועל או לא? אם כבר נדפסו מחברות
 בדפוס זה או לא? אם עמוק אתה בהדפסת ספר פחד יצחק בס' השירים ששאלת
 לך עליהן חותמים או לא? ולפי שחדלת מכתוב אלי עוד הנחתני בספקות כאלו
 ואמרת עונת עצתך ולא אבית לשלוח יד במלאכה זו, ועל כן נסוגתי אחור מבקש
 לך חותמים על ספרך אלה, או מדבר דבר על הדפסת ס' גן נעול. ועתה כי שבת
 לעורר על זה, אחלה סניך הודיעני נא על נכון מה אתה עושה בענינים הללו,
 ההצליח יי את מעשיך, ומה אתה שואל מעמי, וכבוא דברך בעויה אעשה כאשר
 תזיה לאל ידי להפיק רצונך, וכן בהדפסת ס' גן נעול בשותפות, לא חזרתי בי,
 אבל צריכין אנו תחלה לפרענאמערנאמן, כי שלשה הבתים (השלישי הוא עדיין כ"י)
 יעלו בדפוס לחמשים קונטרסים גדולים. ובסך מקנתם יתנו שלשה טאליר פרוסיע
 שהן Ducat d'Holl. והחוחם ישלם השליש מיר ובקבלת הבית הא' יחזור
 וישלם השליש, ובקבלת השני ישלם השליש האחרון. ועל כל פנים צריך שיהיו
 300 חותמים. אם יש ביד מעלתו נר"ו להמציא החצי במדינות ההם, אעשה את שלי
 במדינות הללו בעויה. אבל ראוי שתהיה מלאכתו לרגלי בדפוס שקבעו פה על חשבון
 האינשטיטוט של חנוך נערים, למען אשים עיני עליו להדרו ולסלסלו ולתקנו יותר
 מן הראשון. ואדוני איש מבין וסופר ויודע כי אי"א לעשות כן על ידי אגרות ושמועות
 מארץ מרחק. ישקול מעלתו נר"ו הכל על מאוני דעתו הרחבה וישיבני דבר.

אם בא לירך ס' מטפחת סופרים, ואם תשלחנו עם ראש דברך אמת בהעתקתך לס'
 בן סירקי הנ"ל? לא בא לידי, לא ראיתיו כי אם ביד החכם החוקר המנוח וצ"ל.
 אדברה עם יורשיו אולי יתנוהו על ידי ואשלחנו לך. גם היה ברעתי לשלח לירך מאה
 ספרים יין לבנון והכמת שלמה חמשים וחמשים אבל מאז חדלת השיב דבר, ומאו

עזבו ריעי אשר בשערי ארצך את ברית אהבתם ולא ענו דבר כגיל, מה יכלתי לדבר ולעשות עוד? ועתה נשארה שאלתך.

מה לחברת דורשי לשון עבר. כי מתו ולא ענו עוד? שאלתי לחבר אחד מהם הנמצא סה, ויתמה האיש, ויאמר לא ידענו מה היה לאהובנו החכם הזה אשר כתבנו לו וגם חתמנו על ספריו ולא עננו דבר. והבטיחני לכתוב למר ידידי גר"י. אם ימלא דבריו אסגרהו במכתב הזה. כמדומה לי שאדוני מסגיר אגרותיו באגרות זולתי למעט בהוצאה, ומקבליהם בוגדים בו.

ואני עוד מעט ואתחיל בעז"ה בהדפסת ס' המדות או ס' מוסר השכל שחברתי בחרף שנת תקמ"ה לפ"ק ויהיו דבריו לרצון בעיני חכמי לב, כי חדשות דברתי בו, וסדרו יקר מאד. ואני שולח בזה המודעה ברפוס, הספר יודפס באותיות חדשות שהתיכו עתה יפים מאד ועל נייר גדול וטוב. ולבי אומר נושא לבקש פרענאמערנטן בקיץ איטליע יע"א. כי רואה אני מעטים הם השואלים להם ספרים לדרוש ולהתבונן בהם, וקציני עדתינו אינם שמים על לב לחוק ידי סופרים ומחברים ולחתום מפני הכבוד. גם אם מצער הוא רב יחשב בעיניהם. אל יפול לב מחבר אם עיניו תראינה ספריו מונחים בעליתו אין דורש אחריהן לקנותן במיטב כספו. כי לפעמים אין הסבה רוע דבריו, כי אם רוע לב. ות"ל ראיתי אנשי המדע שמחים בדברי הספרים הגיל, וכמו שכתבתי לפני עץ טוב בנך המשכיל והנכון החונה כעת בטריאסטי והשם יודע אף כי עמלי רב, ולא כגמול עלי ישיבו, לא אשנה מחשבתי להוציאו לאור בעז"ה לעשות טובה בישראל ואם לא רבים יחממו יישיבו דברי בעיני הישר הולך. ובעיני הבאים אחרינו בכל דור ודור. והנה יולד חכם ישמח בו, הוא בנך חכם וסופר כמהר"ר שמואל גר"י שקבלתי ממנו כתב מטריאסטי, אשר על ידו אני שולח כתב זה למעלי כבודך, יצליח וישמחך בכל מעשיו. והיה זה שלום מאת ריעך כנפשך השמח בשלומך ועומד לסקודתך. הנותב

פה ברלין י"ו ח"י שבט תקמ"ו לפ"ק.

נפתלי הירץ וויזל.

יקבל בזה כתב מהבתי ר' יואל ברי"ל אחד מאנשי דל"ע* והדין אתו.

על גב האיגרת כתוב האדרעססע:

Herrn

Herrn Elias Marpurgo

In Gradisca.

(* = דורשי לשון עבר.